

Asia: VN/25636/2023

Väliaikainen poikkeaminen vesivoimalaitoksen lupamääräyksistä sähköjärjestelmän tasapainottamiseksi; työryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne sähköjärjestelmän käyttövarmuutta turvaavia toimia koskevista ehdotuksista (18 luvun 5 a §)

Vesilaitosyhdistys on vesihuoltolaitosten toimialajärjestö. Jäseninämme on noin 300 vesihuoltolaitosta kattava noin 90 % maamme vesihuollosta.

Vesilaitosyhdistys kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmän mietinnöstä, jossa ehdotetaan vesilakiin uutta menettelyä vesivoimalaitosten lupamääräyksistä poikkeamiseen sähköjärjestelmän käyttövarmuuden turvaamiseksi poikkeuksellisissa häiriötilanteissa.

Vesilaitosyhdistys pitää sähköjärjestelmän käyttövarmuutta yhteiskunnan toimivuuden kannalta erittäin tärkeänä, sillä häiriöt sähkösaannissa vaikuttavat välittömästi vesihuoltoon, joka on vahvasti sähköriippuvainen. Lähtökohtaisesti on kannatettavaa, että vesivoiman säätökykyä voidaan käyttää poikkeuksellisissa sähköjärjestelmän häiriötilanteissa myös normaalioloissa, jos markkinoilta saatavat tasehallintaresurssit eivät enää riitä turvaamaan käyttövarmuutta. Menettelyn viimesijaisuuden tulee kuitenkin toteutua käytännössä.

Vesilaitosyhdistys korostaa, että lupamääräyksistä poikkeaminen ei saa vaarantaa vesihuollon toimintaedellytyksiä. Poikkeukselliset juoksutukset ja vedenkorkeuden muutokset voivat heikentää raakaveden saatavuutta ja laatua sekä vaikuttaa vedenkäsittelyyn ja muuhun vesihuollon infrastruktuuriin. Äkilliset vedenlaadun muutokset voivat vaikeuttaa vedenkäsittelyn hallintaa. Esimerkiksi sameuden tai orgaanisen aineen kasvu voi edellyttää kemikaalien annostuksen muutoksia, prosessin säätöä ja tehostettua valvontaa talousveden laatuvaatimusten turvaamiseksi.

Päätöksessä on työryhmän mietinnön mukaan annettava määräykset muun muassa vedenkorkeudesta, juokсутuksesta, haittojen ehkäisemisestä, tiedottamisesta ja vesiympäristövaikutusten tarkkailusta. Näiden tulee kattaa myös vesihuollon olennaiset riskit, erityisesti kun vaikutusalueella sijaitsee vesihuoltolaitoksia.

Vesilaitosyhdistys pitää hyvänä, että päätös toimii varautumista mahdollistavana eikä johda suoraan toimenpiteiden käyttöönottoon. Jos päätös voi olla voimassa enintään kuusi vuotta ja sitä voidaan jatkaa, on jatkamisen edellytyksenä kuitenkin oltava sen ajantasaisuuden huolellinen arviointi, jossa tarkastellaan uudelleen olennaiset olosuhteet ja määräysten riittävyys.

2. Lausuntonne sähköjärjestelmän käyttövarmuutta turvaavien toimien menettelyä ja viranomaisjärjestelmää koskevista ehdotuksista (18 luvun 5 b §)

Vesilaitosyhdistys pitää viranomaisvetoista menettelyä perusteltuna. Täydentävissä lausumissa on tuotu esiin, ettei Energiavirastolla ole riittävää asiantuntemusta arvioida vesistöjen säännöstelyn muutosten vaikutuksia ympäristöön, vesistön muuhun käyttöön tai tarvittaviin selvityksiin. Menettelyn toimivuus edellyttää kuitenkin, että vesitalous-, ympäristö- ja vesihuoltoasiantuntemus on siihen aidosti integroitu.

Vesilaitosyhdistys pitää lisäksi tärkeänä, että kiireellisissäkin tilanteissa säilyy riittävä tietopohja ja vaikutusalueen olennaisten toimijoiden kuuleminen. Työryhmän mietinnön mukaan asian kiireellisyys voi oikeuttaa poikkeamaan eräistä hakemusasian käsittelyn menettelysäännöksistä. Ne tahot, joiden toimintaan tai turvallisuuteen poikkeuksellisilla juokсутuksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia, saavat tiedon ja voivat tuoda esiin olennaiset riskit. Vesihuollon näkökulmasta tällaisia tahoja ovat erityisesti vaikutusalueen vesihuoltolaitokset ja kunnat.

Vesilaitosyhdistys katsoo, että hakemusvaiheeseen on lisättävä velvoite tunnistaa myös vesihuollon kannalta kriittiset kohteet ja niille tarvittavat suojoitimet. Tiedottamisen on toimittava ennakkoon sekä käyttöönotto- ja päättymistilanteissa, jotta vesihuoltolaitokset voivat varautua muuttuviin raakavesiolosuhteisiin ja sopeuttaa vedenkäsittelyä.

3. Lausuntonne Energiaviraston tiedonsaantioikeutta koskevista ehdotuksista (18 luvun 5 c §)

Vesilaitosyhdistys pitää perusteltuna, että Energiavirastolla on uusien tehtäviensä hoitamiseksi oikeus saada tarpeellisia tietoja maksutta ja salassapitosäännösten estämättä. Pelkkä tiedonsaantioikeus ei kuitenkaan korvaa tarvittavaa asiantuntemusta, vaan sen rinnalle on varmistettava velvoittava yhteistyö vesitalous-, ympäristö- ja vesihuoltoasiantuntijoiden kanssa. Tietoturva, salassa pidettävien tietojen suoja ja tarkoitussidonnaisuus tulee varmistaa.

4. Lausuntonne sähköjärjestelmän käyttövarmuutta turvaavista toimista johtuvien edunmenetysten korvaamista koskevista ehdotuksista (18 luvun 6 a §)

On tärkeää, että korvattavuuden rajaus ei sulje pois vesihuollon toiminnan turvaamisesta aiheutuvia välillisiä mutta välttämättömiä kustannuksia.

Työryhmän ehdotuksen mukaan korvattaviksi tulisivat omaisuutta välittömästi kohdanneet edunmenetykset. Vesihuoltolaitoksille voi kuitenkin aiheutua poikkeuksellisista juoksutuksista myös muita merkittäviä kustannuksia, kuten lisätarkkailua, vedenkäsittelyprosessien muutoksia, kemikaali- ja energiankulutuksen kasvua sekä tilapäisiä vedenhankinnan järjestelyjä.

Jos tällaisten vaikutusten korvattavuus jää epäselväksi, on riskinä, että vesihuollon turvaamisesta aiheutuvat kustannukset jäävät toimijoiden kannettaviksi.

Vesilaitosyhdistys korostaa, että jatkovalmistelussa tulee täsmentää, miten vesihuollolle aiheutuvat kustannukset ja haitat arvioidaan ja missä määrin ne kuuluvat korvattavien edunmenetysten piiriin. Yhdistys pitää lisäksi hyvänä, että mietinnössä on tunnistettu mahdollisuus viranomaisvetoiseen korvausesitykseen tilanteissa, joissa haitat ovat laajoja tai kohdistuvat useisiin toimijoihin.

5. Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan ja onko ehdotuksilla muita kuin mietinnössä tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

Ehdotuksella voi olla myönteisiä vaikutuksia sähköjärjestelmän käyttövarmuuteen ja sitä kautta myös vesihuollon toimintavarmuuteen. Vaikutusarviointia tulee kuitenkin täydentää vesihuollon näkökulmasta. Työryhmän mietinnössä on tunnistettu vaikutuksia yleisellä tasolla esimerkiksi vesistöihin, ympäristöön ja ihmisten elinoloihin, mutta vesihuollon kannalta olennaisia vaikutuksia ei ole yksilöity riittävästi. Näitä ovat erityisesti vaikutukset raakaveden saatavuuteen ja laatuun, vedenottamoiden käyttömahdollisuuksiin, tekopohjavesilaitosten toimintaan, jätevesien purkuolosuhteisiin, hulevesi- ja viemärijärjestelmiin sekä vesihuollon varautumiseen ja kustannuksiin.

Lisäksi on varmistettava, ettei menettely johda vesienhoidon tavoitteiden heikentymiseen. Vesien tilan heikkeneminen voi lisätä riskejä vedenhankinnalle ja vedenkäsittelylle.

6. Lausuntonne vesivoiman tilapäisiä lisäämismahdollisuuksia ja sen vaikutuksia koskevan, päätösmenettelyä edeltävän selvityksen tarpeellisuudesta ja toteutuksesta

Vesilaitosyhdistys pitää päätösmenettelyä edeltävää etukäteistä selvitystä välttämättömänä. Työryhmän mietinnössä on todettu, että Energiavirastolla on parhaat edellytykset arvioida lisätehon merkitystä sähköjärjestelmän näkökulmasta, kun taas Lupa- ja valvontavirastolla, elinvoimakeskuksilla ja Suomen ympäristökeskuksella on tarvittavaa asiantuntemusta vesiluvista, vesistövaikutuksista, vesistömallinnuksesta ja olosuhteiden arvioinnista. Vesilaitosyhdistyksen näkemyksen mukaan selvityksessä on oltava mukana myös vesihuollon kannalta tarvittava asiantuntemus.

Vesilaitosyhdistys pitää perusteltuna, että selvitystä tehdään vähintään vesistökohtaisesti, kuten työryhmän mietinnössä on todettu mahdolliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Tämä on tärkeää, koska vesihuollon rakenteet ja riskit vaihtelevat vesistöittäin. Selvityksessä tulee tunnistaa sekä kohteet, joissa lisäjuokutus on mahdollista vähäisin haitoin, että kohteet, joissa vaikutukset vesihuollolle tai vesien tilalle ovat niin merkittäviä, ettei poikkeamamenettelyä tule soveltaa.

Vesilaitosyhdistys pitää myös tarpeellisena, että jatkovalmistelussa arvioidaan, tulisiko etukäteisen selvityksen perusteista säätää laissa. Työryhmän mietintö toteaa, että lain tasoinen sääntely voisi tukea prosessin avoimuutta, viranomaisten selkeää tehtävänjakoa ja keskeisten tahojen kuulemista.

7. Muut huomionne ehdotuksesta

Sääntelyn soveltaminen ei saa vaarantaa vesihuollon toimintaedellytyksiä tai vesienhoidon tavoitteita. Vesilaitosyhdistys korostaa toimivan tiedonkulun merkitystä. Vesihuoltolaitosten ja kuntien on saatava tieto toimenpiteistä viivytyksettä, jotta ne voivat varautua raakaveden laadun muutoksiin, prosessimuutoksiin ja häiriötilanteisiin.

Lisäksi Vesilaitosyhdistys pitää tärkeänä, että sääntelyn käyttöä ja vaikutuksia seurataan käytännössä ja että seuranta kattaa systemaattisesti myös vesihuollon toimijoiden kokemukset ja havainnot.

Stjerna Reetta
Suomen Vesilaitosyhdistys ry